

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В РЕГІОНІ

Розглянуто теоретичні основи формування стратегії розвитку сільського зеленого туризму в регіоні, представлено її типи та стратегічні підходи, етапи та умови реалізації, основні положення концепції, окреслено стратегічні пріоритети, проведено SWOT-аналіз сільського зеленого туризму Івано-Франківської області, визначено очікувані результати.

Ключові слова: сільський зелений туризм, стратегія розвитку, регіон, концепція, пріоритети, SWOT-аналіз.

Постановка проблеми. Одним із актуальних напрямів розвитку сільського господарства в умовах удосконалення ринкових відносин в Україні може стати зелений туризм. У більшості країн світу його розглядають як невід'ємну складову програми комплексного соціально-економічного розвитку села, оскільки він дає змогу вирішувати проблеми безробіття, поповнення місцевого бюджету, збуту сільськогосподарської продукції, становленню інфраструктури тощо.

Розвиток сільського зеленого туризму (СЗТ) у кожній області України має свою специфіку, зумовлену комплексним впливом розмаїтих чинників – історичних, географічних, етнографічних, культурних, економічних, соціальних та інших, має свої переваги та недоліки. Забезпечення ефективного становлення СЗТ на регіональному рівні – це фундаментальна основа його комплексного динамічного розвитку на загальнодержавному.

Стратегічне планування в туризмі повинно здійснюватися у діапазоні від національного та регіонального до локального так, щоб кожен рівень фокусувався на різному ступені деталізації та опрацювання планових рішень, а також враховував певну специфіку його функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам стратегічного планування СЗТ в Україні досліджено у працях В.В. Гловацької, Т.Б. Заставецького, І.З. Зінько, С.В. Мельниченко, Н.І. Тіхонової та ін. Проте важливим завданням сучасної регіональної політики є обґрунтування пріоритетних напрямків соціально-економічного розвитку кожного регіону країни. Згадані аспекти повинні висвітлюватися у регіональних стратегіях розвитку зеленого туризму. Все це зумовлює науково-практичну актуальність цього дослідження.

Постановка завдання. Метою цього дослідження є вивчення теоретичних засад стратегії розвитку СЗТ у регіоні. Для досягнення поставленої мети необхідно обґрунтувати вибір типу стратегії та основні положення концепції розвитку СЗТ, умови її реалізації, окреслити стратегічні пріоритети, провести SWOT-аналіз, визначити очікувані результати.

Виклад основного матеріалу дослідження. Динамічний розвиток СЗТ в Івано-Франківській області зумовлений наявністю властивих туристично-рекреаційних ресурсів та сукупністю економічних, соціальних, природно-кліматичних особливостей. Однак в різних районах області він представлений нерівномірно. Найбільш ефективне становлення СЗТ відбувається в господарствах населення передгірської та гірської території.

Незважаючи на це, потенціал СЗТ реалізується не повною мірою через низку проблем, а саме: недостатнє кадрове забезпечення, якість його професійної підготовки; недосконалість туристичної та соціально-побутової інфраструктури; низький рівень або відсутність маркетингових досліджень; недостатність й несвоєчасність інформаційного забезпечення; неефективний механізм регулювання цін на туристичні послуги залежно від забезпеченості індустрії тощо.

Розроблення комплексних заходів, реалізація яких сприятиме вирішенню проблем розвитку СЗТ в Івано-Франківській області (пошук необхідних інвестицій для розвитку цієї сфери, проведення категоризації відпочинкових осель, забезпечення сільських жителів робочими місцями, об'єктами соціальної, виробничої, інженерної інфраструктури, розроблення централізованої системи резервування місць, проведення навчання для власників приватних осель та сільських працівників, задіяних у агротуристичному сервісі тощо) можлива лише за наявності стратегії розвитку цієї галузі.

У туристичних дослідженнях останніх років детально розглядають найбільш розповсюджені типи базових стратегій розвитку туризму [1-3] та пропонується використовувати такі стратегічні підходи (рис. 1).

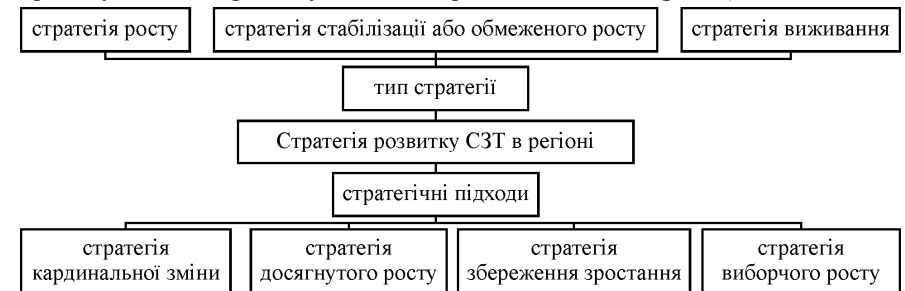

Рис. 1. Типи базових стратегій та стратегічних підходів, які використовують під час формування та розроблення стратегії розвитку СТ в регіоні

Стратегія кардинальної зміни припускає концентрацію зусиль громадського та приватного сектору з метою уточнення причин спаду чисельності відвідувачів, активне інвестування та ефективне планування розвитку, формування підтримувальних заходів. Стратегію збереження зростання застосовують за несприятливих зовнішніх умов, спрямована на підтримання низького рівня зростання за рахунок залучення відвідувачів додатковим обслуговуванням.

Стратегію досягнутого росту приймають на стадії досягнутого розвитку з обмеженим набором нового продукту і проектів розвитку, коли туристське підприємство або регіон не здатні переробити новий ринок. Стратегію виборчого росту використовують, коли тільки певний туристський сегмент підлягає цільовому спрямуванню зусиль. Вибір того чи іншого стратегічного підходу як базового залежить від результатів, отриманих на стадії стратегічного аналізу та запланованих цілей.

Стратегія розвитку СЗТ обґрунтовує координацію діяльності щодо задоволення всього комплексу ієрархічних потреб, насамперед тих, що впливають на людський розвиток. Причому в процесі розроблення і реалізації цієї стратегії ієрархію інтересів потрібно враховувати на кожному послідовному етапі її життєвого циклу. Стратегічний план розвитку СЗТ в Івано-Франківській області повинен передбачати такі етапи:

- створення концепції (окреслення стратегічної мети, визначення підходів, нових ідей до формування довгострокових цілей розвитку);
- складання стратегічного плану (визначення стратегічних пріоритетів);
- розроблення програм, де висвітлюватимуть можливості та шляхи реалізації пріоритетів;
- обґрунтування проєктів, мета яких – розроблення системи заходів, які можна вжити за існуючих умов.

Доцільно зазначити, що розроблення стратегії розвитку СЗТ потребує застосування специфічної теоретико-методологічної бази. Не можна трактувати стратегію розвитку цієї галузі лише як декларацію намірів та окреслення завдань – виконання моніторингу, розроблення програм розвитку окремих сфер. Необхідна їх конкретизація. На кожному рівні розроблення повинні бути кількісні показники та критерії, за допомогою яких можна визначити міру наближення до мети, оцінити ефективність заходів, визначити, наскільки правильними є обрані шляхи розвитку [4]. Вдосконалення методологічних підходів до визначення стратегічних пріоритетів розвитку сільських територій і розроблення механізмів їхньої реалізації дасть змогу поліпшити не тільки організацію інформаційного та науково-аналітичного забезпечення СЗТ, а й створити оптимальне життєве середовище для мешканців сіл.

Для концепції розвитку СЗТ в Івано-Франківській області необхідні:

- проблемна орієнтованість стратегії;
- теоретико-практична обґрунтованість пропонованих рішень, їх оптимальність;
- системний підхід, який задає методології аналізу і синтезу;
- комплексність розгляду інструментів та механізмів вирішення проблем й розвитку СЗТ (економічно-фінансових, юридично-правових, організаційно-управлінських, соціально-демографічних, природно-екологічних).

В основу розроблення стратегії розвитку СЗТ необхідно покласти функціонально-прогностичний підхід. Галузевий підхід, який традиційно використовували під час розроблення такого типу документів, застарів. Функціональна складова нового підходу повинна містити аналіз узагальнених функцій СЗТ (діагностику функцій), а на виході показати особливості діяльності системи (функціонування); прогностична – передбачати певні закономірності стану системи в майбутньому [4].

Отже, розроблення стратегії розвитку СЗТ передбачає:

- формування перспективної економічної моделі розвитку сільських територій з визначеними пріоритетними видами економічної діяльності, здатними забезпечити їхній збалансований розвиток;
- узгодження дій державних, громадських організацій та приватних підприємств, що діють у сфері СЗТ;

- створення умов для припливу капіталу до села та покращення матеріального статку сільських жителів з метою зміцнення економічного потенціалу території;
- здійснення виваженої соціальної та екологічної політики;
- стимулювання створення нових робочих місць в сільській місцевості, що сповільнить процес міграції молоді до міста у пошуках роботи;
- налагодження та розширення зовнішньоекономічної діяльності, як одного із стратегічних орієнтирів розвитку СЗТ.

Розроблення стратегії розвитку СЗТ в Івано-Франківській області з метою стабілізації та забезпечення економічного зростання в регіоні передбачає здійснення комплексу заходів щодо формування на території області конкурентоспроможної туристично-рекреаційної галузі, як однієї з провідних галузей економіки, яка здатна забезпечити попит вітчизняних і закордонних споживачів на задоволення своїх потреб в туристичних послугах, а також значний внесок у соціально-економічний розвиток регіону за рахунок збільшення дохідної частини бюджету, надходження інвестицій, збільшення кількості робочих місць, збереження та раціонального використання культурно-історичної та природної спадщини.

Мета розроблення цієї стратегії полягає у визначенні важливих цілей становлення СЗТ. Можна виділити п'ять пріоритетних напрямів розвитку цієї галузі у регіоні (рис. 2).

Рис. 2. Пріоритетні напрями розвитку СЗТ у регіоні

Виділені пріоритети треба розглядати як вид ієрархії, яка дає змогу підпорядкувати множину елементів за критеріями значимості або переваг. Суб'єктивні підстави у сфері розвитку СЗТ зумовлені вольовими чинниками, особистими інтересами, упередженістю тощо. Об'єктивні підстави можуть бути універсальні (пріоритет людини, історичного середовища та природи) або локальні (скеровані на розкриття індивідуальних особливостей сільських територій, їх переваг та важливих ознак). При цьому доцільно додати, що виділення пріоритетів найвищої ієрархії не виключає необхідності впорядкувати елементи інших ієрархічних рівнів та визначення стратегії стосовно них [4]. Отже, роботу необхідно розпочинати з вироблення стратегічних принципів розвитку всіх ієрархічних рівнів та галузі загалом на довгострокову перспективу. На наступному етапі визначають механізми та конкретні проєкти

реалізації цих принципів. Окрім цього, у процесі стратегічного планування варто поєднувати такі важливі умови:

- участь і підтримка громадськості в процесі формування та здійснення стратегії;
- розбудова інституцій підтримки ринкових реформ і муніципальних інституцій, що сприяють реалізації стратегії;
- моніторинг виконання стратегічного плану та передбачення можливостей його актуалізації;
- поєднання та тісна взаємодія згаданих умов заради успішної реалізації завдань стратегічного плану [5].

Ще однією особливістю стратегічного планування є роль аналізу та оцінки реального стану соціально-економічної інфраструктури та СЗТ в регіоні як для розроблення стратегії розвитку цієї галузі, так і для її втілення у життя.

Доцільність розвитку СЗТ на Івано-Франківщині доводить SWOT-аналіз (табл.), який дає змогу об'єктивно оцінити переваги такого виду туризму та розробити ефективні заходи щодо упередження можливих проблем. Розгляд сильних аспектів дає змогу визначити потенційні можливості регіону та розробити ефективну стратегію розвитку.

Провівши оцінку розвитку СЗТ за допомогою чинників різного впливу, можна запропонувати такі напрямки вдосконалення цієї галузі:

- провести категоризацію приватних садиб, яка дасть змогу забезпечити прозорість пропозиції для клієнта; контроль якості туристичного продукту; різноманітність пропозиції туристичних послуг та різницю в ціні [6];
- створити нові джерела фінансово-інвестиційного спрямування через впровадження грантів, преференційних мікрокредитів;
- сформувати інформаційно-маркетингову службу, функціонування якої базувалося б на виконанні широкого спектру послуг для туристів та підприємців (проведення нових досліджень з вивчення та прогнозування попиту на туристичні послуги тощо) [6];
- забезпечити налагодження потужної реклами, випуск високоякісного інформаційно-довідкового матеріалу (розроблення веб-сайту "Сільський зелений туризм Івано-Франківської області", який міститиме каталог приватних садиб області);
- розробити централізовану (насамперед, комп'ютерну) систему резервування місць;
- забезпечити дотримання вимог екологізації згідно із сертифікатом "Зелена садиба";
- налагодити обмін досвідом з гмінами Польщі, де є чималий практично-господарський досвід розвитку СЗТ;
- регулярно проводити тренінги для власників відпочинкових осель та сільських працівників, задіяних в агротуристичному сервісі;
- створити (вдосконалити) інженерну інфраструктуру (освітлення, опалення, телефонізація, ремонт (будівництво) доріг, водопостачання, лижні траси, підйомники тощо);
- вдосконалити виробничу інфраструктуру, орієнтовану на народні ремесла та виробництво на їхній основі характерних для цього регіону сувенірів;
- забезпечити розвиток соціальної інфраструктури, що активізуватиме контакти між сільськими мешканцями та туристами (ремонт (будівництво) будинків культури, кінотеатрів, проведення свят, карнавалів, змагань тощо).

Табл. SWOT-аналіз СЗТ на Івано-Франківщині

Чинники для розвитку СЗТ в Івано-Франківській області	
Сприятливі	Які створюють перешкоди та гальмують процес
збереження етнокультурної самобутності краю, гостинність населення	відсутність досвіду підприємницької діяльності у власників господарств
зручне економіко-географічне положення	незавершена категоризація приватних садиб
невелика ціна на проживання та харчування	відсутність достатньої туристичної інформації про регіон
велика кількість індивідуальних операторів, що традиційно приймають гостей	незнання власниками приватних садиб іноземних мов
наявність значного природно-рекреаційного потенціалу	не надто привабливий імідж України в очах іноземних туристів
потенційні можливості для розвитку альтернативного виду відпочинку (пізнавальний туризм, спортивна рекреація (полювання, риболовля), агротуризм тощо)	відсутність системи резервування місць
	низький рівень стартового капіталу для започаткування самостійної підприємницької діяльності
	недостатньо розвинена соціальна, виробнича інфраструктура
Загрози, що перешкоджають розвитку СЗТ	Можливості, які сприятимуть розвитку СЗТ в регіоні
<ul style="list-style-type: none"> - відсутність організаційних, економічних та правових аспектів функціонування СЗТ (неврегульованість нормативно-законодавчої бази щодо діяльності суб'єктів СЗТ у сфері оподаткування, встановлення тарифів на житло та послуги, затвердження правил пожежної безпеки та вимог санепідемстанції тощо); - виникнення некатегоризованої нічліжної бази, яка зменшуватиме якість послуг; - значний рівень безробіття, що створює основу для збільшення злочинності, яка відлякуватиме потенційних туристів; - конкуренція та відсутність координації між різними організаціями, що займаються промоцією СЗТ, завважає впровадженню єдиних стратегічних цілей розвитку цієї галузі в регіоні; - нестабільна політична та економічна ситуація не сприяють діяльності іноземних інвесторів; - недостатнє стимулювання розвитку галузі з боку держави. 	<ul style="list-style-type: none"> - розвиток СЗТ сприятиме припливу капіталу до села та зростанню доходів сільського населення та підвищенню їх життєвого рівня загалом; - приїзд туристів сприятиме охороні та реставрації культурно-історичних пам'яток регіону; - діяльність сільських громад в сфері СЗТ стимулюватиме облаштування сільських сел та благоустрій всієї місцевості, розвиток соціальної інфраструктури, сфери обслуговування тощо; - збільшиться зайнятість сільського населення (створюватимуться нові робочі місця у сфері обслуговування, медицини, транспортній мережі, що дасть змогу забезпечити роботою і випускників вищих навчальних закладів регіону); - сповільниться процес міграції молоді до міст та за кордон у пошуках роботи.

Для визначення стратегії розвитку СЗТ в Івано-Франківській області підхід SWOT-аналізу, з одного боку, є безумовно ефективним. Однак, з іншого боку, він придатний для аналізу систем, що ефективно функціонують і достатньо оцінити лише основні параметри для прогнозування їх розвитку. Тому для аналізу стану СЗТ та перспектив його розвитку в регіоні необхідно застосувати також структурний, генетичний, процесуальний та інші аналізи і

проводити їх, використовуючи нові методи. При цьому особливу увагу слід приділити аналізу проблем, пов'язаних з розвитком туризму; скороченню розриву між існуючим та прогнозованим станом галузі; визначенню ресурсів, необхідних для виходу на встановлені показники та досягнення головної мети стратегічного плану – підвищення ефективності функціонування як СЗТ, так і туристично-рекреаційної галузі загалом.

Висновки. Формування цілісного стратегічного плану розвитку СЗТ в регіоні – досить складний процес, в основу якого має бути покладено дотримання основоположних принципів: цілеспрямованості, системності, комплексності, соціального захисту населення і навколишнього середовища від негативних наслідків, ефективності, адаптивності, балансу інтересів і легітимності.

Окрім цього, необхідно зазначити, що процес розроблення стратегії розвитку СЗТ не завершується негайними діями і результатами. Він характеризується визначенням загального напрямку розвитку туризму в сільській місцевості й подальшим коригуванням внаслідок реалізації цієї стратегії. Головним завданням стратегії є зосередження уваги і зусиль на конкретних найважливіших завданнях, оскільки під час її розроблення не можна передбачити всі можливості й варіанти розвитку СЗТ на тій чи іншій території.

Перспективною складовою стратегії розвитку СЗТ в регіоні повинна стати кластеризація, яка "передбачає добровільне об'єднання окремих організаційно самостійних суб'єктів, взаємодія яких повинна забезпечувати синергійний ефект вивільнення їх внутрішнього потенціалу, спрямованого на досягнення спільної кінцевої мети" [7]. Таке кооперування ринкових інфраструктурних елементів у галузі СЗТ дасть змогу його учасникам вирішити спільні проблеми соціально-економічного, інвестиційно-інформаційного, екологічного та іншого спрямування.

Література

1. Богданов Е.И. Планирование на предприятии туризма / Е.И. Богданов, О.Н. Кострюкова, В.П. Орловская, П.М. Фенин. – СПб.: Изд. дом "Бизнес-пресса", 2003. – 288 с.
2. Браймер Роберт А. Основы управления в индустрии гостеприимства / Роберт А. Браймер. – М.: Изд-во "Аспект-Пресс", 1995. – 382 с.
3. Буров В.П. Бизнес-план фирмы: теория и практика / В.П. Буров, А.Л. Ломакин, В.А. Морошкин. – М.: Изд-во ЭКМОС, 2000. – 176 с.
4. Габрель М.М. До розробки стратегії "Львів – 2010". Питання методології та практики / М.М. Габрель // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – Сер.: Технології і методики архітектурного дослідження. – Львів: Вид-во НУ "Львівська політехніка". – 2000. – № 3. – С. 333-352.
5. Регіональна політика та механізми її реалізації: монографія / за ред. М. Долішнього. – Львів, 2003. – С. 299-306.
6. Симків Л.Є. Перспективи розвитку сільського (зеленого) туризму в Івано-Франківській області / Л.Є. Симків, І.І. Проданова // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць. – В 9 т. – Т. VII. – Дніпропетровськ: Вид-во ДНУ. – 2009. – Вип. 251. – С. 1215-1220.
7. Гловацька В.В. Кластеризація як напрям стратегічного розвитку сільського (зеленого) туризму / В.В. Гловацька. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.nbuv.gov.ua/porta/Soc_gum/aprer/2010_6_1/2.pdf.

Симків Л.Є., Проданова І.І. Теоретичні основи стратегії розвитку сільського зеленого туризму в регіоні

Рассмотрены теоретические основы формирования стратегии развития сельского зеленого туризма в регионе, представлены ее типы и стратегические подходы, этапы и условия реализации, основные положения концепции, определены стратегические приоритеты, проведен SWOT-анализ сельского зеленого туризма Ивано-Франковской области, определены ожидаемые результаты.

Ключевые слова: сельский зеленый туризм, стратегия развития, регион, концепция, приоритеты, SWOT-анализ.

Simkiv L.Ye., Prodanova I.I. The theoretical aspects of development strategy rural green tourism in region

Forming theoretical bases of development strategy of rural green tourism are considered in a region, its types and strategic approaches are presented, stages and terms of realization, substantive provisions of conception, outlined strategic priorities, conducted the SWOT-analysis of rural green tourism in Ivano-Frankivsk region, certainly expected results.

Keywords: rural green tourism, strategy of development, region, conception, priorities, SWOT-analysis.

УДК 504.03

Ст. викл. Г.І. Ільчук – ІЕПТ ім. Вячеслава Чорновола

ЕСТЕТОТЕРАПІЯ – ФУНДАМЕНТ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Досліджено природу причин бурхливого розвитку глобальної екологічної кризи, яка є наслідком руйнування творчого потенціалу нації, суспільства загалом численними неконтрольованими чинниками інформаційного, соціально-економічного та інших напрямів. Запропоновано превентивні заходи, які могли б стати запорукою ефективного управління природоохоронною діяльністю.

Ключові слова: екологічна безпека, прикладна екологія, навколишнє середовище, управління природоохоронною діяльністю, естетотерапія

*Або люди зроблять так,
щоб на Землі було менше диму,
або дим зробить так,
щоб на землі було менше людей
Л. Батток*

Вступ. Одна з найбільш актуальних проблем сучасної науки полягає у системному дослідженні природних процесів, прогнозуванні та комплексній оцінці змін у навколишньому середовищі під дією антропогенного навантаження.

Нинішня екологічна ситуація в Україні характеризується як глибока еколого-економічна криза, котра зумовлена закономірностями функціонування адміністративно-командної економіки колишнього СРСР. Нарощування продуктивних сил здійснювалось практично без врахування екологічних наслідків, панував відомчий, споживацький підхід до розміщення нових виробництв. Було допущено серйозних помилок в організації комплексного використання природних ресурсів, недостатня увага приділялася управлінню охороною природи та контролю якості природного навколишнього середовища.

Україні притаманні такі екологічні проблеми, як кислотні дощі, трансграничне забруднення, руйнування озонового шару, потепління клімату, накопичення відходів (особливо токсичних і радіаційних), зниження біологічного різноманіття. Аварія на Чорнобильській атомній електростанції 1986 р. з її величезними медико-біологічними наслідками спричинила в Україні ситуацію, що наближається до рівня глобальної екологічної катастрофи. За ба-